

קמנות וגדולות.

א.

העבר וההווה.

בחרר קמון ודל יושב סמידנט עברי כבן עשרים וחמש שנה לפני שלחן כתיבתו. על שלחנו זה צבורים ספרי מדע שונים מעבר האחד, וגליונות רבים, כתובים או מסומנים במספרים ושרטוטים שונים מעבר השני. בידו כעת אחד מספרי החוקרים האחרונים ידוע השם, אך הוא לא יקרא בו... זכרונות העבר עולים עתה לפניו; הם יעוררו בקרבו רעיונות בלולים וסבוכים בתחלה, אך מעט מעט יתבררו ויתלבנו הרעיונות האלה, והנה הוגת שקט ממלאה כל חדריו נפשו...

זה ימים אחדים כמו בקסם יעלו לפניו פתאם זכרונות העבר עם כל טראותיו, אך עד היום הזה לא שם לבו אליהם ולא חדל מלטודיו או מקריאתו גם בעלותם; לא כן עתה, עתה גברו עליו הזכרונות האלה סאד מאד, והוא יושב הפוש בהם וברעיונות הנולדים מהם.

הרבה טראות העבר כבר עברו לפניו כדמיונו, אך הם לא לקחו את לבו בה במדה, שיקח את לבו אחד ממראית העבר, העומד עתה כמו חי לפניו:

הוא יושב בבית הוריו לפני שלחן קמון אחר חצות הליל. השלחן מכוסה במפה פשוטה, אך לבנה בשלג. והלילה — ליל חורף של יום השבת. לפניו על השלחן מונחים פרושי התורה: עקדת יצחק ו"אברבנאל", גם ספרי סורה נבוכים, הכוזרי, העקרים ועוד כאלה. הוא כבר עבר על כל פרשת השבוע בשני הפרושים הנזכרים, כבר שנה הרבה פרקים בספרים הנזכרים, ולפניו לכתו לישון הוא יושב מעט וחושב מחשבות. מה רבה היתה אז מנוחת נפשו ומה נעלים היו אז רגשותיו!

חקירות הספרים האלה לא הרגיו את אמינותו בקרבו, לא הטילו ספק קר בלבו, ולהפך עיד יותר חזקו את אמונתו, עוד יותר ברור התיו לו דרכו לכל ימי חייו. השקפתו על החיים היתה אז פלוסופית ואידיאליסטית מאד, וגם מעשיו התאימו עמה. הענוגי החיים נחשבו בעיניו להבל הבלים, שאינם שוים בנוק העת, ולכן לא ררף אתריהם; ריב האנשים נחשבו בעיניו לחסרי דעת, או גם פשוט, לסוסים וחטורים, העמלים כל ימיהם בעד קב שעורים ובעד פנה ברפת, מכלי שים לב לאחריהם, — ולכן לא לסד אל דרכיהם, וילך רק בדרך, שהראתה לו אמונתו המחקרית...

הספר, שאחז בו בידים רפיות, נפל על הארץ. הוא לא הגביה את הספר, כי לא חפץ להפריע בכפיפת גופו את המנוחה ואת השקט, שנסכו זכרונותיו על כל הדרי נפשו ועל כל אברי גופו כאחד. נפילת הספר עוררתו מעט מזכרונותיו. מחשבותיו הוסכו מהעבר אל ההווה. בכל השנים האחרונות לא בא אף פעם אחת החפץ בלבו לרעת את סך-הכל של דעותיו. בעת האחרונה קרא הרבה, חשב מחשבות הרבה גם רשם לפעמים הרבה מדעותיו לזכרון, אך לא הרגיש כל צורך בסך הכל, או יותר נכון, הוא כמו שכח אם גם בכלל יש סך-הכל של דעות בעולם. אבל עתה, בעמיד לפניו העבר עם סך הכל ברור, עם דרך חיים ברורה, עתה הוא זוכר, כי איננו יודע עיד את הסך הכל של דעותיו האחרונות, עתה הוא גם מרגיש צורך בו, יען חפץ הוא להקביל את העבר אל ההווה ולדעת למי היתרון?... כל דעותיו האחרונות עוברת לפניו כצאן תחת השבט, הוא יחבר ויחסר, יכפיל ויחלק, ובסך-הכל יוצא מספר שליילי גדול... כל החיים הכל הבלים עתה בעיניו עוד יתר מאז,

כי עתה כבר יכול הוא להפריד חזיונות חייו הגוף והנפש גם הכי מסבכים ליסודותיהם הראשים, עתה כבר גם דברים שנחשבו בעיניו לפנים כנעלים ונשגבים, אבד ערכם המיוחד והנם בעיניו ככל הבלים החיים; אבל אינו היא דרך ישרה, שיכור לו בחיים? אל מה ישאף, מדוע, למה?... וברגע זה הומה הוא על עצמו, איך לא שאל עד הנה שאלה כזו? הלא הוא יחיה ויחפץ לחיות, יעמול ויחפץ לעמול, ואיכה זה לא ידע מדוע? האם באמת לא ידע? הוא יחל להפריד את השוקתו להחיים ליסודותיה הראשים, הוא ינתח ויברר לו את כל שאיפותיו ואת כל מטרותיו הבלולות והסבוכות, והנה לגדל תמהונו — רובן הבלים החיים, הכל הבלים... כזו לך, לעג לך — יאמר לנפשו — אתה תעמול להבל, לצל עובר, איפה הגיוןך? הוא ינתח הלאה שאיפות אחרות קלות ורפות מהראשונות... מה זאת — צעק פתאם ויקפץ ממקומו — שאיפות ישנות! האמנם עורני מאמין בהן?... הוא סתהלך בחדרו אחת הנה

ואחת הנה.

מחשבותיו זורמות ורועשות במיחו. מעיתי — יאמר לנפשו, כשבתו על מקומו ככראשונה — מעיתי! אני אמרת, כי ההשכלה האירופית תעשני לגלוי עינים, לרואה ומרגיש היטב כל פרט ופרט ממראית החיים, והנה לסוף רואה אני, כי בשנים האחרונות עמלתי הרבה, סבלתי הרבה ולא ידעתי ברור, או עוד רע מזה, לא חפצתי לדעת ברור מדוע? לקץ רואה אני, כי אעשה ההפך סכל דעותי ולא ארגיש: אני יודע ומכיר היטב, שכל החיים — הבל הבלים, צל עובר, ובכל זאת אני עמל בויעת אפים על ההבלים האלה. אך למה זה אתמה על זאת? הן אני מרגיש חפץ לעמול על ההבלים האלה... ארגיש חפץ! איזה

חפץ?! הלא זה חפץ טבעי-חמרי, ואם כן אחיה לא על פי שכלי, כי אם על פי החפץ הטבעי, על פי האנסטינקט... הכל אתה מטיביל כזה — קרא בקול ויקפץ עוד הפעם ממקומו — לחנם התגאה כה בהשכלתך, בחיה וכבהמה החיה על פי האנסטינקט!

מחשבותיו זורמות ורועשות במיחו. הוא סתהלך עוד הפעם בחדרו אחת הנה ואחת הנה.

ולפנים, בעבר? — ישאל לנפשו, בשקט מעט סערת רוחו ובהתישבו עוד הפעם על מקומו הראשון — בעבר אמנם מעיתי בהרבה דברים, אך אז הן חיותי על פי שכלי, ולא רדפתי ע"פ האנסטינקט אחר הבלים החיים, אחר צל עובר. — הוא יעיף עוד הפעם עין חודרת על ההווה. כל חייו יגלו לפניו, והוא ישים לבו ביותר אל השאיפות הרוחניות, שהם הם השאיפות הקלות והרפיות, אשר נתחן באחרונה ואשר קפץ אחרי כן ממקומו. — שאיפותיו הרוחניות הראשיות הן: להיטיב לאחרים, להרחיב גבולות החכמה ולהקל התפתחות האנושית. הוא יזכור את נתוח השאיפות האלה, אך עתה לא יקפץ עוד ממקומו, כי הסער הראשון כבר עבר. מדוע אשאף לדברים כאלה? — ישאל לנפשו, ותונת הכנעה תמלא כל חררי לבו — הן למחר או למחרתים אהיה כלא היה, לא אקבל עוד בעד מעשי לא שכר ולא ענש, לא אשטח אם יברכוני, ולא אצטער אם יקללוני. מדוע זה, מדוע אני בעולם שאינו שלי, שאין לי בו לעתיד אף חלק קמון שבקמנים?!... השאיפות האלה היו יכולות להיות הגיוניות בעבר, עת האמנתי, כי עתיד נצחי לי וכי בכל שאיפתי אראה פחות או יותר איזו הועלת גם לעצמי, ועתה מה? לעמול כל חי בעד אחרים, בעד דור נולד, שגם בעיני לא אראהו — חי נפשי, לא אדע

אולת גדולה מזו! — האידיאליסטים הקצונים ונלהבי הדמיון שבהם, בשמעם דברים כאלה, יאמטו את אוניהם, ובהרתעם לאחוריהם יקראו מרה: הוי אנכיות גדולה ונוראה! אבל מה לי ולהם? הן אני לא אבהל מהמלה הזאת, הן אני יודע, כי המלה הזאת היא יסוד מוסר גם לכל תורות המוסר השונות, בין מדעת ובין שלא מדעת. כן, אני רואה את האנכיות בכל, ככל העולם ובכל השבע, אך בכל מלכות השבע האנכיות עורח היא ובלי דעת הפרוץ גם בנבול אחרים, עד שהפגוש מעצור מאנכיות גדולה ממנה, ובחברת האדם המוסרית היא יודעת ונוהרת מעט, והאדם המוסרי איננו רגיל לפיוץ בנבול אחרים, למען לא יפרצו בנבולו גם הוא, וגומל טוב עם אחרים, למען יגמלו טוב גם לו, או למען יתללוהו בשערים, או למען יוכל להביט על מקבלי טובו כאדון על עבדיו, או למען לא תהי אנחת אחרים שוברת את גופו, למען יקבל שכר בעולם הבא ועוד ועוד, בין ביודע ובין בלא יודע. ולכן אומר עוד הפעם, שאך אולת, אונאה עצמית, אך לא, מה אני אומר? אבוד עצמנו לדעת הוא לעמול כל החיים בעד אחרים לברם, ולכן גם אשאל עוד הפעם: מדוע זה, מדוע אני עמל?... אך אולי עלי לעמול על האחרים, שיבואו אחרי, מאשר אחרים קודמים לי עמלו עלי, וכן יעשו לנצח כל הבאים אחרי?... רעיונות סבוכים ובלולים עולים במיחו. לא — יאמר לנפשו, בהפרד רעיונותיו הסבוכים ובהתבררם לו — אין כל חיוב הגיוני בסכות האלה! להשיב גמול לאחרים הקודמים לנו לא נוכל, הם, אמללים, כבר אבדו ונכחדו כצל... ולאחוז בשגיאתם לא ארגיש בקרבי כל חפץ. (עוד יבא). מ. ב. לובניק.

קטנות וגדולות.

(מגילת 284).

ולכל הפחות עתה, כל הכרת תודה להקודמים, שעמלו להיטיב את החיים. הלא צל עובר המה החיים, ומחר ישכח הכל, אם חייתי בצער או בתענוג, אם משכתי כשור בעול או שרתי כצפיר כבלוב, הכל נשכח... לא! במקום שנעמול להיטיב את החיים, יותר רגיוני היה, לו עמלנו לקפד כלה את החיים העתידיים של האנושות, כי אין מכאוב לב יותר מזה, שנראה את עצמנו ככדור השחוק בירי הטבע...

אנחה ממשכה מתפרצת מקרב לבו. הוא יושב בלי נוע, ידיו משלבות על חוהו, ראשו מוטת, וכל פניו מפיקים חוגה, שיש בה מעין הכנעה, מעין בושה ונוחם ויאוש ועוד ועוד... אך הנה עיניו מוסבות על ספרו, שעודנו פתח על הארץ, וכל גופו מודעזע מעט. הה, מי יתן — יאמר בלבו — ויכולתי לשכוח את כל הכתוב בספרים כמו אלה ולשוב לתמימת נעורי! מי יתן יכלת בידי, ושרפתי את כל הספרים האלה. הלא רק מכאוב וכעס אנחנו יוספים על ידיהם, הלא מקרה אחד יקרה את החכם עם הכסיל, מדוע זה נרעיל את חיינו, שעוד גם עתה — אם כי לא אדע מדוע — אני מרגיש חפץ בהם? מדוע לא נחיה את חיי הבלנו כמחונן ובאמונה — לוא גם אמונה סכלית — ולא נמית במנוחה כאבותינו וכאבות אבותינו?... אך האם ניכל לחיות בלי דעת, בלי חקר ודרוש במפלא ממנו? האם באמת נתנה בנו הדעת לרעתנו, ורק עלינו, על ההולכים בקומה זקופה, מצוינים ביופי ונושאים חותם ההתפתחות האחרונה, רק עלינו שפכה הטבע את כל זעמה ועל ידי הדעת?

מעינו — מעינו! הנני מרגיש שמעינו, אך לא אדע מקום הפעית. ומהספיים לא ירדע לי מקום הטעות, בזה הנני במוח. הנה, אלכה ואבקשנו בחיים, אולי שם דבר מה אמצא!

הוא קם ממושב, משליך בבעימה רגלו את דוספר, שנפל מידו, לפהח החדר, לוקח אדרתו וכבעו ויוצא.

ב.

יסורים של אהבה.

והוא עודני כותב וכותב בידו הרוערת. נשמת אפו כבר התארכה והתחזקה, פניו החורים כבר יפיקו לאות נוראה, אך עיניו מתנוצצות וכן גם חודרות ונוקבות את הגליון אשר לפניו... אך הנה זה נמר את רשימותיו והוא הולך עם גליונו אל מפתו ושוכב עליה, ובשכבו הוא קורא בקול רוער מרפיונו כדברים האלה:

חביבים עלי יסורים, הם ושכרם! אודך, אלהי, כי הרפית ממני מעט, אך עוד יותר — כי החליתני, עודני זוכר את מצב רוחי לפני חלוי. הוי, אל תשובו אלי, ימים רעים כאלה, ימי התפזרות הרוח, ימי התרוקנות המחשבה והקצבת הנפש!... מה אעשה? עברי נולדתי בעמקי החשכה ובעמקי האורה אשר בגולה: מצד אחד חוסר ועוני, ומהצד השני עונה ופרישות, צניעות וקדושה, כל אלה סכוני מערשי עד עמדי על דעת, סכוני כדבורים, עקצו בקרבי את כל האוהי, אח כל רגשותי ואת כל מחשבותי ויעשוני למביט על עולמנו זה מנבזה ובקלות ראש, למכים עליו כעל פרוזדור, ולא כעל המרקלין בעצמם. — אך כל זאת עלתה לי יפה, בהיותי במקום, שאור הגלות והשקפה משתמשים שם בערבותיה.

במקום, שאחר שמתקנים עצמם בפרוזדור, עומדים ומצפים להכנס למרקלין. אבל אנכי גליהי ממקום כזה ובאתי למקום ששם הגלות מפיצה רק אפלה נצחה... כאתי למקום, שאנשיו, — אלה בפיהם, ואלה בלבם, — כבר נואשו מן המרקלין שבעתיד, ולכן הפכו את הפרוזדור עצמו למרקלין; כל אחד יחטוף ויאבל, יחטוף וישתה, יחטוף ויתענג, וכל זה מעט מעט, ואת היתר, שהוא, כיהודי, איננו יכול להשיג, הוא מכון בלבו ודיו גם בזה. הוי, נקלים וקטני הנפש — אמרתי בלבי בפעם הראשונה — הם על כל עמלם וצערם תחת השמש מוצאים נחומים גם בפרוזדור ומסתפקים בחיי שעה! אך ברבות הימים השתנו פני הדברים, ולא יכולתי עוד לאמר כן.

כשנה שלמה גרתי ואתענג פה, במקומי החדש, התענגתי על הרחבת הדעת וחופש הרוח שבו, כי פה גם אנשים מן השוק, בהתאספם על כוס יין ושכר, דורשים ומסתכלים ב„מה למעלה, מה למטה, מה לפני, מה לאחור“, ואין מפריע ומוחה בידם. — אך בסוף השנה החלה לנשב בי הרוח המערבית, אותה הרוח, שמערבכת את המוח ומרוקנת את הלב לכל בני הדורות האחרונים. עברה עת מעטת, הרוח נשבה בי בחזקה, ולבי התרוקן... ומאז החלו ובאו לי ימים רעים במאד מאד.

הרוב הגדול של האנשים, כעם — ככהן, כסיפא — כספרא, חיו ויהיו תמיד רק חיי שעה, וכל הדברים הנחשבים כחיי עולם, עומדים ברומו של עולם ואינם נוגעים בחייהם הרגילים רק מעט מעט מאד. לבם של האנשים האלה מלא תשעים ותשעה חלקיו מחיי השעה, ורק בחלקו הסאה, שהוא כמרור בפני עצמו, הנפקד לעתים יותר רחוקות מהחלקים האחרים, רק בחלק הזה ישכנו מכניצים

דברים אחרים, שיחשבו לחיי עולם; ולכן גם בהתרוקן החלק הזה ממה שהיה בו, לא ירגישו בקרבם האנשים האלה ריקות מיוחדת, ומה גם, כי לרב ימלא גם החלק הזה מחיי שעה חדשים. אבל אנכי, שחיי השעה שלי היו רפויים בקרבי מאד, כי חנוך הגולה הרעיל את נמיותי אליהם עוד כראשית התפתחותן, אני, שלבי, להפך, רבו היה מלא חיי נצח, מאחר שהתרוקן לבי מאלה האחרונים, הרגשתי בקרבי ריקות איומה, ריקות שסכנה גדולה נשקפה ממנה גם לחיי השעה...

כל העולם חשך בעדי, והחיים נדמו בעיני לשנה מבוהלת, שלעתיים קרובות עוד תפרע על ידי חלומות רעים.

מסביב לי התנועעו החיים בהמון וברעש. כל בני האדם נלחמו בעד חיי השעה שלהם בחרף נפש, הרבה ביניהם הצטערו ובכו, והרבה התענגו ושרו, ואני עמדתי על מקום אחד כגולם וכבול עץ בלי כל תנועה. כי מכל החזיונות הסביבים לא היה אף אחד, שהיה יכול לשמחני או לצערני, או לכל הפחות להסב עיני עליו. למה אעמול ואיגע — אמרתי אני בלבי הריק בקר רוח נואשת — הן כל מקרי החיים, גם הכי-נכבדים שבהם, אך ילדי שעה הם: תעבור השעה ותשכח הכל, כי אין לו לתאדם כל זכרון ודעת וחשבון בשעה הבאה אחריו, ולמה זה עמלתי אני אז?

ריקות איומה מלאה כל חדרני נפשי, הרגשתי לוקחה ממני, ולא הבחנתי עוד בין טוב לרע, בין קודש לחול, בין צער לתענוג, כי אני רק צללים עוברים ראיתי, ואין כל טוב ורע וקדש וחול וצער ותענוג בצל, שכן רגע יהיה לאפס.

כל גנני החיים השונים התמוגו בעיני לצבע אחד סכער ונאלת, לצבע הביצה והרפש של יום המעונן בסתו, אותו הצבע שמביא לנו רק עצלות ופהוק ושנה.

מה מאד חפצתי או להצטער! לשמוח הרבה, הודות לחנוך גלותנו, לא אהבתי מעודי, אבל הצער והתונה היו חמודי נפשי מיום החלי להבין, כי עברי אנכי, כי רגש מיוחד יש בתונת העברי. מעט פרוממות ערכו יודעים גם צדיקי שאר אומות העולם, אם אוכדים הם בצדקם — אבל כל ערכו יודע רק העברי, ולוגם יקר הרגש הזה מכל יקר חלד. וגם לי היה יקר מאד הרגש הזה, כי בשעה שהרגשתי, הייתי מוצא בקרבי תמיד הגבורת הרוח, שלום וסליחה ורחמים גם להרע שבחיים. אבל כל זה היה בעת עוד יכולתי להצטער, במרם יחרוקן הלב מכל אשרו הרוחני, מכל רגשותיו וביניהם גם מהרגש הזה.

מאד מאד חפצתי או להצטער, חפצתי או את הצער בכל מיני חפוש, כי חפצתי למצוא ולעורר בקרבי איוה אות ותנועה של חיים, כאותם החולים, החותכים בעצמם את בשר האברים, שנמלה מהם הרגשתם, אולי יחושו איוה כאב. אך לבי היה אבן ונפשי קרח עולמים.

ואז נפלתי למשכב. שלשה ימים שכבתי על המטה בחדרי הקטן בדד. כל העת ההיא לא אכלתי ולא שתיתי, וחום מחלתי הוביש את לשד עצמותי. — שכבתי חולה בבית איש זר בעיר זרה, שכבתי גלמוד ונעזב, לא הושיטו לי לטרפא, לא סמים ולא שקוי, גם מים לא הגישו לפי, גם בשלומי לא דרשו, גם את דלת חדרני לא פתחו, ובכל זאת לא הרגשתי בנפשי לא צער ולא תונה ולא כל הרגשה, תהיה איוה שתהיה. לבי, לב האבן, לא סר ממני, חום מחלתי עוד יותר הקשהו.

(שאר יבא). מ. ב. לובניק.

קמנות וגדולות.

(סוף)

לפעמים נסיתי להרעיש את עצמי, אולי אוכל בזה להביא בקרבי אחת כאלה ההרגשות. המרככות את לב האדם? הן חולה אתה — אמרתי לנפשי — ואין דואג לך ואין ממקש לך עזרה, אולי הכמת, אשר אתה עלית עליה...? הבל הבלים, הכל הכל, גם זה הבל! כן ענה לי בנפשי קול אחר, ובאזני כמו הרעים צחוק אדיר ויבש, צחוק, שגם ממנו כמו היה נשמע: הבל הבלים, הבל הכל!

פעם אחת חגגתי שארית כחותי, ירדתי מעל המטה ואגש עד החלון. חלון חדרי נשקף על פני החוף. סמני ראיתי המון אנשים עוברים ושיבים, ובהם גם הולכי לשוח כריאים, צוהלים ושמתים. הכפתי בעד החלון זמן רב, נסיתי להשוות את גורלי אל גורל העוברים, אולי יבוא רגש בלבבי? אך גם אז לא התעוררה בלבי כל תיבה או קנאה או רגש אחר דומה להן מהקבלה מצבי אני, סצב חילה נעזב ושומם, למצב העיברים כחוף צוהלים, כריאים ורעננים. גם עליהם תעבור כוס — אמרתי אני בלבי — ולא ישמחו ביום אחרון, ולמה זה אקנא בהם או אצטער עלי? אחד המקדים ואחד המאחר גם שניהם יעלמו כצל, ועמם יחד גם שמחתם גם קנאתם וכל יתר חיי השעה שלהם.

כה שכבתי שלשה ימים חמימים, חום מחלתי נכר בי מיום ליום, ובה במדה שגבר בי החום, בה במדה נכר היבש במוחי ודריקות בלבבי. ולולא ספיר ילדים מלבב, שעמלתי לקרוא בו

לבלות את העת ולהשקיע את הערבוביה שבמוחי, לולא הספר ההוא, כי עתה יצאתי מדעתי.

ביום הרביעי בבקר רפה מעט חמי. בו ביום באו אלי שני מכירים, שנודע להם חלוי מפי נושי ההנוני, והביאו לי רופא. הרופא רשם למעני שקוי — כף לשעה — ויין. מן השקוי מעמתי ביום ההוא רק שלש פעמים, ומן היין חמש, כי עוד אחרי זאת מכירי מחדרי — והם יצאו בשתי שעות אחרי הביאם לי את השקוי ואת היין — סגרת את עיני ואתעמק בשנה עד היום החמישי בבקר. ביום החמישי התעוררתי בבקר השכם. חמי סר מעלי כלה, אך תחתיו הרגשתי במדה מרובה מאד, כאב ורפיון בכל אברי. הכאב והרפיון נגעו עד לבי והרגיוו והרפו איתו, כהרה החלתי לרגיש בי צער גדול ואוציא אנחה, ואותה האנחה עוררתני בקולה לחיים חדשים.

כל היום ההוא הייתי שרוי בתיבה, לבי נמלא רחמים וחמלה על כל העולם הגדול ועל רבבות אלפי יושביו, העמלים ומצטערים ומתענים בכל מיני ענוי, וכל זכויו ושארית לא תהיה להם אחר ענוים האחרון... הדורות — אמרתי אני בלבי — חיים, מרגישים ומתלהבים ומשוררים ומעריצים ומקדישים, והארץ — תחתית כל החיל, העכדות והשפלות שבטבע, ובכל זאת דור הולך ודור בא, והארץ לעולם עומדת... מעציב הדבר ומרגיו ומכאיב עד מאד!

גם היום ההוא שכבתי ברד, ואף כי הרגשתי שבת אלי ומצבי העציבני מאד, לא כעסתי בכל זאת על האנשים, העוברים צוהלים מעבר לכותל חדרי ואינם מעלים

על לב את החולים, העזובים והשוטמים בפאת ממתם, לא כעסתי עליהם ולא קנאתי גם בפעם הזאת, יען אשר מצאתי, כי ראיים הם לחמלה יותר ממני, ויען אשר לבי היה מלא רחמים ואהבה על כל גדותיו, אותה האהבה, שהנתונים בצרה אחת מרגישים איש אל רעהו.

כל איש גם לא פהח את דלת חדרו, ולולא שקי המרפא והיין, שהעמידו אתמול מכירי סמוך למטתי על אחד הכסאות, כי עתה אולי גועתי מרוב רפיוני. היין הוליד בקרבי כמו תאבון, אך מה יכולתי לעשות, אם לא היה בי כח למוש ממטתי? לאשרי באה אלי העכריה העניה, המקבלת ממני נדבתה בכל חמישי בשבוע. נהתי לה נדבתה ואבקשנה להמציא לי טעם מרק עוף, ואני אתן לה בעד זה כמה שתחפוץ. היא החלה להצטרק בעיני ולבקש סליחת, שאינה יכולה למלאות את בקשתי, אך אני לא נתתיה לכלות את דבריה ואבקשנה, שהלך לכל הפחות אל אחד ממכירי, היושב בחצר השלישית ממשכני ואשר היה בביתי ביום האחמול, ותודיע לו את בקשתי. היא הבטיחתני לעשות את הדבר הזה, ברכתני, כי אקום מהרה ממטתי והפן וחצא מחדרי. — גם על האשה הזאת נכסרו רחמי ולא כעסתי עליה, על אשר בשאלתי הראשונה השיבה את פני ריקם.

עברה עת מעטה, ושפחת מכירי הביאה לי מרק חם עם עונת לחם קסנה. היא העלתה נר בחדרי — כבר בא ליל — פוררה את העוגה אל המרק ופגש לי לאכול על הכסא, שעמד על יד מראשותי עוד מיום האתמול. אנכי

התאמצתי וארים את ראשי, ובהשעני על שמאלי, אכלתי את המרק בכל פה. אחרי אכלי הודיתי לה, גם בקשתיה להודות בשמי למכירי. היא ברכתני בשלום ובשנה ערבה ותצא את החדר.

האכילה הקלה הזאת הפילה עלי תרדמה. חיש סגרת את עיני ואישן שנה שקמ עד היום הזה בבקר. והיום, בההעוררי משנתי, הרגשתי בקרבי תנבורת רוח גדולה, הרגשתי, שיש קשר ביני ובין החיים, אף כי לא אוכל להגיד ברור, מה הוא הקשר הזה? — אך היארך הקשר הזה?

* * *

בכל עת שתבוא ריקות בלבבי והורב וערבוביה במוחי, בכל עת שיבוא קור וקפאון בכל בתי נפשי, אחפלל אליך אל אלהי אבותי: יסר יסלני, יה, כי חביבים עלי יסורים, ושכרם בעיני גדול מאד!

פניו הלבניו כסיד, בדברו את דבריו האחרונים, אך עיניו הכריקו מאד כמקודם. הוא מניח ידו עם הגליון על לבו, עוצם את עיניו ומתעמק במעין מחשבות...

ג.

הוגה עולמית.

הנני יושב בחדרי הדל לבדי. נמפי מים עכורים זה שעה שלמה, — כמו להרעימני, — מקשקשים ומקשקשים על חלוני הישן, המביע כלו בעלמת הליל ובקור הסתיו. שלחתי ריק וערום, סגורתני כמו מיראה תפיץ רק אור כהה וסגנן, וכסאי — לכל תנועתי ותנועתי יגרה את

עצבי בחוצפת שריקתו... גם נפשי בי כהה ומעננה. לידי גרוי יביאני גם כל קול, כל אות, המזכיר לי את החיים, את הלץ האכזר הזה, השיחק ומהתל בנו ככל העולה על לבו... אני עוצם את עיני; כל דבר העשוי בידי אדם, מעורר בי רגש, המעירב ממכאוב לב ומנועל נפש כאחד, ביחוד יעוררו בי רגש כזה צכור ספרי, המונחים בפנה על ארגו שבור; אני אומר צבור ספרי, רק מאשר יודע אני ברור, שספרי מונחים שם, אבל עתה אינני רואה שם ספרים, עתה הנני רואה שם עצמית סעפשות וסן-מות של מחבריהם השונים, ועליהם חמריכ-חמרים מכל מיני תולעים... שמורות עיני אך זה נסגרו, ואני... מה זאת? הנני מרגיש ורואה ברור מחזה נורא: אני ביחד עם כל החי, אשר על האדמה, מבני מיני ההולכים על שתים, ועד כל מיני ההולכים על ארבע, כל מיני עוף, כל מיני שקצים ורמשים, כלנו ביחד בערבוביה נוראה נופלים הננו כאכן למטה למטה... כל החי סביבי צועק ומפרפר ולוחם על כל הבא תחת ידו, וביחוד בני מיני: הם נלחמים בידיהם, בועטים ברגליהם, בוכים, צועקים, שוחקים, צוהלים ונאנחים... ואנחנו נופלים במהירות נוראה... ומתחת יגיעו אלי אנקות מבהילות, קרת דקבון וסרחון נורא עד מאד... כמדומה לי, אני אחפוץ להתעצב אל לבי, אך ההמו והרעש שמסביב... וגועל נפש יאחזני, הה, גועל נפש, המרעיל בקרבי את כל רגשותי ואת כל חושי... דפיקות... דפיקות... מי ידפוק סביבי? הנני מודעוע וקורע את עיני: לפני עומד אורח לא קרוא, מ. ב. לובניק.